

Vers és napló ötvözete

Harkai Vass Éva: *Ami feltárul s ami nem*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2013

Harkai Vass Éva, a Vajdasági Írók Egyesülete Koncz István Irodalmi Díjával kitüntetett költő *Ami feltárul s ami nem* című kötete naplóverseket tartalmaz, ami újszerűnek tűnő költői forma és műfaj, hiszen két egymástól igencsak távolba látott irodalmi beszédformát egyesít, a naplót és a lírát, vagyis egy alapvetően prózai beszédmódot, hiszen a napló szinte kivétel nélkül prózai beszédmód, prózai akkor is, ha csak magánhasználatra készül, és akkor is, amikor a nyilvánosság számára. Ezenkívül még álnaplók is vannak. Az álnapló prózai irodalmi forma, míg vele szemben a líra hagyományosan az időtlent jeleníti meg, az időtlen jelent, ezért léphet túl az időn, de egyúttal a téren is, hogy egy általánosnak tekinthető téridőben jelenjen és szólaljon is meg. Harkai Vass Éva ezt a két irodalmi formát egyesítette a naplóversekben, amely versek egyfelől tartalmazzák a nap adatait, közlik az időváltozást, közlik a nap múlását, részben közlik a napi történéseket, a magánélet történéseit is, rövidebb és hosszabb utazásokról számolnak be, s ezt legtöbbször az emlékezés nyomvonalán teszik, hiszen a versírás jelenében a naplóba jegyzettek már a múltba tartoznak, elmúltak, de a versírás idejében felvillannak, ugyanúgy, ahogyan egy-egy jel hatására előjönnek a gyerekkori emlékek, a fürdőzés emlékei, a homokhegybe vajt alagutak, a fák hűvösében töltött idő gyerekkort idéző képei, de ugyanígy lépnek be az ő verseibe mások versei a költői hagyományból vagy éppen a kortárs költészetből, ami arra is utal, hogy Harkai Vass Éva versei, a naplóversek, alapvetően művészversek, s ez egyaránt megmutatkozik mind a versek megformáltságában, mind pedig a versekben felhasznált élelmények és olvasmányélmények alakjában. A naplóversek a lírai történésekre vetnek fényt, arra leginkább, hogy miként születik a vers, mi az, ami a nap történéseiből versbe kívánczik, másfelől, hogy mi az, ami ezekből a történésekből versként értelmezhető.

Harkai Vass Éva nagyon jól tájékozódik a mai magyar költészet történéseiben, verskritikai írásai mellett a másoktól átvett szavak és képek

bizonyítják ezt, ami azt jelenti, hogy a maga versbeszédét a naplóversekben beépítette a mai magyar költészetbe, és helyet talált magának a magyar költészet amúgy eléggé zsúfolt égboltján. Erről szól a 2011. április 11-én, hétfői napon készült *költészet napi futamok* című vers, amelyben egyszerre jelennek meg a hagyományos modernség és a kortárs költők szavai meg verssorai nem rejtve el egyfelől azt, hogy kiket tekint Harkai Vass Éva költőelődöknek és azt sem, hogy kikhez tartozik a kortársak sorában az ő költői beszéde. Innen ismerhető fel a költészet égboltján az az égitest, amelyen az ő költészete talált magának helyet. S helyet talált magának érettségével, tiszta verssoraival, távolodóban a metaforától megőrizve azonban a hasonlatot mint a versnek próza felé fordulásának jelét. Az odatartozás nem jelent hasonlulást, ellenkezőleg, különbözőséget jelent. És az ő költészete határozottan modernitás utáni költészet, s éppen különbözőségeivel épült be a mai magyar költészet világába, mert naplóversei különböznek mind a modernitást még fenntartó költők, mind pedig a modernitás utáni beszédmódokat alkalmazó költők világától. Majd így zárul a költészet napi vers: „nem folytatom csoda-e ha miközben / egymás után szép sorban haladva / a parnasszus felé lépkednek / közben évre év – lépteik zajába / belecsikordul az ezredév”. A verszárlat azt jelenti, hogy a szép sorban haladó múlt századi és az ezredvéget túlélő költők sora halad valami ragyogó teremtmény felé, amely teremtmény nem más mint a megállított idő, a szavakban és mondatokban rögzített történet, a képekben megformált élet.

Harkai Vass Éva naplóverse, bár művészeti és költészettörténeti kötései közvetlenek, ritmikus felépítésében a központozás nélküli szabadvers mintáit, a kései Kassák versképét követve épül fel, és csak emlékként őrzi egy-egy felvillanó rímbe vagy ritmusképbe a hagyományos versbeszéd alakzatait, de ez egyúttal azt is jelenti, hogy a naplóvershez Harkai Vass Éva következetesen és kitartóan adta hozzá a poétikai eszközöket, s így nyitottá tette a naplóverset, nyitottá egyfelől a napi történések, másfelől a verstörténések felé. A versek nyitottságából következik a kötet címe is, hiszen a napi történésekben tárul fel, ha feltárul, a líra, s ez néha megtörténik, máskor meg nem, máskor nem tárul fel a lírai emlékezet és érzékenység, s ezek a napok elvesztett napok, nem mentek át lírába. A 2011. május 20-án, pénteki napon lejegyzett *versmemoárt* című versben mondja Harkai Vass Éva, hogy „naplóversek írása óta / kétféle nap van: naplóversre / érdemes és nem de akár / időmérő szerkezetként is / működik a vers: ha / egész hónapon át nem írsz / akár az életemből vágta / volna ki egy darabot”. S valóban a naplóvers őrzi a napot, tartóssá teszi az örökösen múltba forduló jelent, s úgy oszlik meg a költő napja, hogy született-e naplóvers vagy sem, ami arra utal, hogy végül is a naplóvers ugyanolyan vers mint minden más

versszerű szöveg, vagyis részben függetlenedik a napi történésektől, mert nincs eseménytelen, történéstelen nap, minden nap történik valami, ezekben a történésekben telik az élet, csak hogy nem minden történés megy át versbe, nem minden történés megy át naplóba, így aztán a naplóvers is, mint minden más vers, a pillanatnyi felragyogás függvénye, s nem is lehet másként, hiszen ami történik, a versszövegben történik meg, a mondás tartósítja a napot, a napi történéseket. De különbség van a naplóvers és a memoár között: „de hogyha mondjuk műfajt / váltanál és versmemoárt írnál / számba véve az elmúlt napokat / mint egy levágott s visszaplántált / testrészt kezét vagy lábát visszakapnád / a közben elveszejtett időt”. A memoár sem, a naplóvers sem mozdul ki az időből, az időben létezik, az idővel szembesül, az időt nyitja meg vagy zárja le, s ebben, az időnek való erős kiszolgáltatottságban, mindkét beszédmód a lírába csap át, hiszen ki is lép az idő múlásának vonzásából, kilép az időtlen jelen vidékére. A memoár is versbe mehet át, ahogyan a napló is versként mutathatja meg magát, amennyiben megküzd az idővel, az idővel, ami éppen mulékony-sága folytán közvetlenül a prózai beszéd sajátja. A próza, regény vagy elbeszélés az idő múlását követi nyomon, szemben a lírával, a verssel, amely megállítja az időt, így aztán nagyon közel kerül egymáshoz napló és vers, leginkább abban, amit Harkai Vass Éva gondol az egyik és a másik műfajról, miközben közelíti, majd egyesíti a prózát és a lírát, s ennyiben úgy látszik, műfajt teremtett. *A múlttá a jelent* című, 2011. február 9-ét, szerdai napot feljegyző versben mondja a költő: „ülni egy forgószeiken a jelenben / hol erre hol arra fordulni el / amint írod az épp történő részletet / jelenbeli önmagadat mindez / a megírás pillanatában már múlt / jelenben rögzített múlt a jövőnek”. Az idősavokat ütközteti a vers, a jelent a múlttal, ugyanezeket a jövővel s az egymásra halmozott, egymásba épített idősíkokkal nyit kaput a költői beszéd felé, s ezt nem is rejti el, mert a jelenbeli önmagáról beszél, s ezzel a költői megszólalást a lírai én függvényébe állítja, így kötve verssé a három egymásra halmozott idősíkot. De folytatódik a vers, „írni / a múlttól a halál ellenében / írni a halálnak vagy carpe diem / élni a jelent felettébb veszélyes / műfaj a napló múlttá változtatja / a jelent s a halálba visz / de tegyük fel hogy nem írsz naplót (verset) / csak állsz az ablaknál és nézed / hogy kel és nyugszik el a nap / s hogy akár így akár úgy a halál / felé tartasz menthetetlenül”. A naplóvers, bár egymásra halmozva az idősíkokat megállítja az időt, nem nyújt védelmet, a halál és a semmi ott lebeg minden kimondott szó, minden megélt történés, minden elhallgatott esemény felett.

A múltat is fenntartja ez a versbeszéd, erről szól a kötet egyik legszebb verse, a 2011. november 19-én, szombaton és a november 20-án vasárnap lejegyzett *beugrik és megállít a kép* című vers: „ha ily ködös hideg napokon /

mint a mai ki sem mozdulsz / mert a hőmérő higanyzála / újra fagyponthoz közelít / és különben sem történik / errefelé semmi de semmi / érdemleges említésre méltó / esemény ezt már jól ismered / üresen kongó hétvégék / sivár egyhangú vasárnapok / sőt hogy a hatást fokozd be- / valod: ezt még szombaton írod”. Ebbe a sivár hétvégi tapasztalatba ugrik be aztán a gyerekkori kép, a hétvégi fürdőzés képe, amikor a nagy lavór forró vízben meztelenül áll a kislány, és a nagymama egészen közel húzódik hozzá, hogy közletről lássa azt, amit a kislány még rejtteni akar, a meztelenségét, ami egyszerre jelenti a test felfedezését és a test kiszolgáltatottságát, ugyanakkor azonban a gyöngédség megtapasztalása is, annak megtapasztalása, hogy van a test s a testnek kiszolgáltatottsága, ami egyszerre jelent felfedezést és szégyenkezést, örömet és bánatot, a szüzesség őrzését, majd „dicstelen elvesztését”, amit nem hisznek el otthon, hiszen kislány még a lány, „mire fel ez / a túlzott érzékenykedés”. A kislány képének emléke átforrósítja a verset, valójában a versindító sivár hétvégi képből vezeti át a verset a múlt egyik kitüntetett tapasztalatába, az önmagára ismerés, a test felfedezésének képébe. Az irónia a távolságtartás nyelvi eszköze, s ellentétben van azzal, amivel a vers indul, majd amivel zárul valami enyhén megmutatózó ironikus felhang, hiszen az emlék forrásától tartja távol a hideg hétvégét, és a hideg hétvégétől tartja távol a beugrott kép forráságát. Amúgy sem idegen az irónia Harkai Vass Éva naplóverseitől, jól felismerhető a Belgrád-versekben, a tengerparti versekben, a Velencét idéző versben, az utazásokat rögzítő szövegekben, de leginkább abban, ahogyan a vers felülírja Fehér Ferenc Topolya-képét. Az *Ami feltáru*l s *ami nem* kötetbe gyűjtött naplóversek tömör, kemény, érett költészet.

